

แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สุนทร ธนศิลป์พิชิต*
ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ**
ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ***

(วันรับบทความ: 8 กันยายน 2562 /วันแก้ไขบทความ: 28 ตุลาคม 2562 /วันตอบรับบทความ: 5 พฤศจิกายน 2562)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Key Informants) เก็บรวบรวมข้อมูลในระดับกลุ่มแกนนำและประชาชนผู้เข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 60 คน (อีสานเหนือ และอีสานใต้) ซึ่งผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญหรือผู้รู้เหล่านี้ได้อย่างเจาะจง (Purposive selection) เนื่องจากเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมที่จะให้ข้อมูลและสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้เป็นอย่างดี โดยมีคุณสมบัติ คือ 1) เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ครั้ง 2) มีอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างแรงกล้า การเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเหล่านี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสอบถามคนต่อคน เพื่อให้คนที่ถูกถามบอกต่อ (snowball technique) คนใดที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด ผลการวิจัยพบว่า การที่ภาคประชาชน สามารถสร้างแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองของตนให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นได้นั้น เกิดจากการรวมกลุ่มทางการเมืองที่มีความเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีแบบแผน มีขั้นตอนการจัดระเบียบองค์กร (organization) โดยมีองค์กรต่าง ๆ เข้าร่วมและแต่ละองค์กรมีกลยุทธ์หรือเป้าหมายเฉพาะ มีการประสานงาน และอุดมการณ์ร่วมกัน มีการพัฒนาไปสู่การจัดการองค์กรร่วมกัน มีการพัฒนากลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติการ (action) นำไปสู่การระดมทรัพยากรเพื่อการจัดองค์กร (mobilization) ประชาชนเกิดความตระหนักรู้ในอำนาจหน้าที่ของตน และสามารถใช้อำนาจหน้าที่นั้นในการรวมกลุ่ม และเป้าหมายในการสร้างกลุ่มดังกล่าวให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น (People Organization - PO) กลุ่มแต่ละกลุ่มมีการเชื่อมต่อกันเป็นกลุ่มใหญ่ โดยกลุ่มมีการสร้างความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความเข้มแข็งอย่างมาก จึงนำไปสู่การสร้างแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างอำนาจ/ การเมืองภาคประชาชน/ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

** อาจารย์ ดร., ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

*** รองศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

Patterns of Civil Political Power Building Process in Northeastern Thailand

Sunet Thanasilpapichit^{*}

Tachawat Laosuwan^{**}

Piyalak Photiwan^{***}

(Received Date: September 8, 2019, Revised Date: October 28, 2019, Accepted Date: November 5, 2019)

Abstract

The objective of this qualitative research was to study the patterns of civil political power building process in the northeastern region of Thailand. The data were collected from sixty key informants or well-informed persons: leaders and people in social movement in Northeastern Thailand – Northern Isan and Southern Isan. Those key informants, qualified with (1) at least an experience of political movement participation, and (2) fervent political ideology, were selected through the purposive sampling method with the snowball technique. The results of the research were found the public sector's ability to strengthen the patterns of civil political building process was derived from vigorous political integration, regular group management, and organizational procedures. There were several organizations participating into the process and each of them had certain strategies or goals, mutual coordination and ideology, development to mutual organizational management, strategic development to reach the goals, and action to resource mobilization for organizational management. The people were aware of their own competence, by which they could utilize to organize the group, called people organization (PO). Such an organization was targeted to strengthen the public sector. Each PO connected together to become a bigger PO under stronger relationship. As a result, much more robust patterns of civil political power building process were created there.

Keywords: Patterns of Civil Political / Power Building Process/ Northeastern Thailand

^{*} PhD students Political Science Program Faculty of Political Science, Rajabhat Maha Sarakham University

^{**} Dr., Thesis Major Adviser, Political Science Program Faculty of Political Science, Rajabhat Maha Sarakham

^{***} Associate professor Dr. , Thesis Major co - Adviser , Political Science Program Faculty of Political Science,

Rajabhat Maha Sarakham

ประเทศไทยได้รับเอาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยเข้ามาใช้ในการปกครองประเทศ แต่ประชาชนกลับยังไม่มีอำนาจอย่างแท้จริง เพราะประชาชนได้ให้อำนาจกับบุคคลอื่นเพื่อมาใช้อำนาจปกครองตนเองแทน ทำให้อำนาจไม่ได้อยู่ที่ประชาชนอย่างแท้จริง อำนาจกลับไปอยู่กับฝ่ายปกครองหรือรัฐบาล ส่วนหนึ่งเป็นเพราะระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย คือ ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่ประชาชนเป็นผู้เลือกรัฐบาลเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารประเทศโดยอาศัยอำนาจของประชาชนในการตัดสินใจหรือทำหน้าที่แทนประชาชน อำนาจของประชาชนส่วนใหญ่อยู่กับชนชั้นนำของประเทศ หรือ “กลุ่ม อำมาตยาธิปไตย” เช่น ข้าราชการ นักการเมือง การใช้ อำนาจของรัฐบาลส่วนมาก จึงเป็นการใช้เพื่อตอบสนองของกลุ่มอำมาตยาธิปไตย แต่ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ทำให้ประชาชนจำนวนมากเริ่มตระหนักถึงอำนาจของตนเองมากขึ้น ประชาชนจำนวนมากเริ่มเรียกร้องและแสดงอำนาจในฐานะตนเองเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองมากขึ้น จนในที่สุดประชาชนเริ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากประชาชนรู้สึกว่าการเมืองเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องรับผิดชอบร่วมกัน การใช้ อำนาจทางการเมืองล้วนมีผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนทั้งสิ้น” (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2549) การสำนึกถึงทางการเมืองดังกล่าวทำให้เกิดการเมืองในมิติใหม่หรือที่เรียกว่า “การเมืองภาคประชาชน”

การเมืองภาคประชาชนเป็นการแสดงอำนาจของประชาชนโดยตรง เพื่อให้ตนเองมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารของรัฐบาล ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้มากขึ้นและประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งบริการขั้นพื้นฐานได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการลดฐานะการครอบงำ โดยการโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนได้ดูแลชีวิตตนเองโดยตรง เป็นปฏิกริยาตอบโต้การใช้ อำนาจรัฐ เพื่อถ่วงดุลอำนาจการครอบงำของระบบตลาดเสรีในภาคประชาชน และเป็นกระบวนการใช้อำนาจทางตรงของประชาชนที่มากกว่าการเลือกตั้ง เพื่อเข้าไปสู่กระบวนการทางนโยบายทุกขั้นตอน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ การลดระดับการปกครองโดยรัฐ จำกัดขอบเขตอำนาจรัฐ ให้สังคมดูแลตนเอง ถ่วงดุลอำนาจรัฐด้วยประชาสังคมโดยไม่มุ่งยึดอำนาจรัฐ (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2547) เพื่อใช้อำนาจทางการเมืองโดยตรงและไม่ต้องผ่านรัฐตั้งก่อน ผลักดันให้รัฐใช้อำนาจที่เหลือนองเจตนารมณ์ประชาชน (แทนที่จะสนองผลประโยชน์ของฝ่ายทุน) ดำเนินการต่อสู้ด้วยวิธีขยายสิทธิประชาธิปไตยออกไป และย้ายจุดเน้นจากการเมืองแบบเลือกตั้งผู้แทนมาเป็นการเมืองแบบมีส่วนร่วม (ขณะที่ฝ่ายทุนใช้ตลาดเสรีเป็นฐานที่มั่นสำคัญ) (เกษียร เตชะพีระ, 2554) การเมืองภาคประชาชน จึงเป็นการแสดงอำนาจของประชาชนมากขึ้น ผ่านการรวมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องของชาวไร่ชาวนาให้ประกันราคาพืชผลการเกษตรที่ตกต่ำ การรวมกลุ่มเรียกร้องของสหภาพแรงงานเพื่อให้รัฐและนายจ้างทบทวนการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำเนื่องจากค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น การรวมกลุ่มในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้อุดมการณ์ความเชื่อที่เหมือนกันหรือที่เรียกว่า การเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) (สุวิตา ธรรมมณีวงศ์, 2543)

การเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนเริ่มตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 ในประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้าในซีกโลกตะวันตก เช่น ขบวนการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ขบวนการสันติภาพ ขบวนการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ อย่างขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการเคลื่อนไหวของคนพื้นเมืองดั้งเดิมในประเทศต่าง ๆ เป็นต้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542) ซึ่งการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนในอดีตมีแนวคิดร่วมในการผลักดันหรือต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเป็นหลัก แต่กระบวนกรเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบใหม่และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ที่มุ่งหวังจะกดดันรัฐเพื่อสร้างทางเลือกที่ดีกว่า (พิภพ ธงไชย, 2546) โดยใช้รูปแบบการเคลื่อนไหวในหลายแบบ เช่น การแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ การเสนอข้อเสนอนะ และข้อเรียกร้องต่าง ๆ ผ่านทางหนังสือ จดหมาย การอภิปราย การจัดประชุมสัมมนา การจัดนิทรรศการ การเข้าพบสมาชิกกร่างรัฐธรรมนูญ (lobby) การเดินขบวนเรียกร้อง สำหรับประเทศไทย การเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนและองค์กรต่าง ๆ มีจุดเริ่มต้นชัดเจนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2516 ในช่วงเดือนตุลาคมที่ประชาชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ที่นักศึกษาปัญญาชนได้ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญและนำพาเอามวลชนจำนวนมาก เข้ามามีส่วนร่วมในเหตุการณ์ (สุธี ประวัตินิ, 2526) ต่อมาในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ที่กลุ่มผู้เข้าร่วมขบวนการทางการเมืองส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง และต่อมาในช่วง พ.ศ. 2547-2553 นั้น เป็นการรวมตัวกันของชนชั้นกลาง ชนชั้นกลาง และชนชั้นสูงเข้าร่วมชุมนุมได้อย่างกว้างขวาง เรียกร้องความต้องการของกลุ่มของตนแต่เมื่อบรรลุความต้องการกลุ่มของตนแล้วก็ยังคงไม่มีการสลายตัวหรือสลายกลุ่มเหมือนครั้งเหตุการณ์ที่ผ่านมา แต่กลับมีการพัฒนาไปเป็นการจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองของตนเองที่เป็นทางการขึ้นมาเพื่อใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองตามอุดมการณ์และความต้องการของกลุ่มของตัวเองในระบบสภาผู้แทนราษฎรเหมือนพรรคการเมืองทั่วไป (วิทยา ชินบุตร, 2559) ดังนั้น การเมืองภาคประชาชนที่เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาจึงกลายมาเป็นความหวังในการสร้างประชาธิปไตย ในสังคมไทยที่ไปไกลกว่าการเมืองแบบรัฐสภาและการเมืองแบบพรรคคอมมิวนิสต์ (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ, 2558) ดังที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ ในรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมือง เช่น กลุ่มภาคประชาชนคนเสื้อเหลืองและเสื้อแดง โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ประชาชนจำนวนมากมีการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เกิดกลุ่มการเมืองภาคประชาชนกลุ่มหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการสร้างอำนาจของประชาชนอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีลักษณะก้าวหน้า (progressive social movement) โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น และต้องการจัดโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่เป็นธรรมสำหรับพวกเขา ซึ่งในเวลาต่อมาได้พัฒนาเป็น “มวลชนเสื้อแดง” นั่นเอง คนกลุ่มนี้คือคนกลุ่มใหม่ ซึ่งถูกจัดฐานะว่าเป็น “ชนชั้นกลางระดับล่าง” (เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์, 2558) การก่อตัวของกลุ่มคนเสื้อแดงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แสดงให้เห็นว่า รัฐและกลไกของรัฐไทยที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน โดยที่ภาคประชาชนและสังคมแทบไม่มีส่วนร่วมในการก่อรูป

และการสร้างมันขึ้นมาเลย (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2553) เพราะฉะนั้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ประชาชนจำนวนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้นเนื่องจาก กฎหมายรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 อันเป็นกฎหมายที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ชื่อนานานว่า รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการเมืองไว้อย่างชัดเจนว่าให้เน้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มากกว่าที่จะ เป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน นั่นหมายความว่า กำหนดให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมใน การเมืองการปกครองในทุกขั้นตอน เช่น กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชน การที่ ประชาชนมีสิทธิในการเสนอร่างกฎหมาย การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถลงประชามติและทำ ประชาพิจารณได้และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิลงนามเพื่อถอดถอนบุคลากรระดับสูง รวมถึง เน้นการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาททาง การเมืองของตน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อการแก้ไขปัญหา และสร้างสรรค์ ประโยชน์แก่สังคมของตน (จักษ์ พันธุ์ชูเพชร, 2549)

เพราะฉะนั้น การปรากฏตัวของ “คนเสื้อแดง” จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันว่า คนส่วนใหญ่เป็นคนในชนบทที่ลุกขึ้นมาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างกว้างขวางจึงเป็น กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงน่าจะเป็นโอกาสดี ที่จะทำให้เกิดการทบทวนกรอบแนวคิด ทฤษฎี และ วิธีการทำความเข้าใจต่อชีวิตทางการเมืองของคนชนบทกันเสียใหม่ ที่จะทำให้เราเข้าใจการเมืองของ คนชนบทที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, ม.ป.ป.) การปฏิบัติการทาง การเมืองผ่านการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้ผูกติด กับสัญลักษณ์ของกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างถาวร เช่นเดียวกันกับกระบวนการต่อรอง เพื่อจัดวางความสัมพันธ์ทางอำนาจใหม่นั้น ก็ไม่ได้เป็นไปอย่างมีสูตรสำเร็จ หากแต่มีการสร้าง อำนาจการต่อรองขึ้นใหม่ ๆ เพื่อเป็นทางเลือกในการใช้ชีวิตประจำวัน (ชัยณรงค์ เครือนวน, 2559)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการปรากฏตัวของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนกลุ่มหนึ่งเป็นตัวอย่างที่ สำคัญของการเมืองภาคประชาชนและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า เป็นกระบวนการสร้าง อำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่สำคัญ และกระบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นเครื่องมือ พื้นฐานของประชาชนในการเรียกร้องอำนาจทางการเมืองจากฝ่ายรัฐบาลหรือผู้ปกครอง แต่การ เคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง ตลอดถึงหลาย ๆ กลุ่มที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาสองทศวรรษที่ ผ่านมา กลับถูกรัฐบาลปราบปรามและไม่สามารถคงอยู่ได้ ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของ ประชาชนในการต่อสู้ เรียกร้องอำนาจตามกรอบประชาธิปไตยล้มเหลวและสลายตัวไปในที่สุด ทำให้ การเมืองภาคประชาชนยังคงอ่อนแอ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนยังมีข้อจำกัดหลาย ประการ ที่สำคัญการเมืองภาคประชาชนในช่วงที่ผ่านมาได้มีการโต้แย้งหรือวิพากษ์วิจารณ์ตลอดเวลา อย่างรุนแรง ทั้งจากภายในวงการวิชาการและจากบรรยากาศทางการเมืองที่เป็นเผด็จการมากขึ้น

ว่าเป็นการเมืองที่สอดคล้องไปกับแนวทางของการปฏิรูประบบทุนนิยม ปฏิเสธรัฐและการเลือกตั้ง ไม่มองปัญหาแบบองค์รวม โรแมนติกต่อการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน คนชายขอบและ “คนตัวเล็กตัวน้อย” และการมุ่งเน้นการต่อสู้แบบเครือข่ายหลวมๆ จึงทำให้การเมืองภาคประชาชนอ่อนแอ และที่สำคัญ ภายหลังจากรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เครือข่ายและขบวนการจำนวนมากที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนได้เข้าร่วมกับขบวนการกับกลุ่มการเมืองภาคประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นชนชั้นกลางและนักธุรกิจ เพื่อขับไล่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และสนับสนุนการทำรัฐประหาร ไม่เว้นแม้แต่สมัชชาคนจนซึ่งเคยเป็นหัวหอกของขบวนการภาคประชาชนไทย ในช่วงที่ผ่านมา ที่แตกออกเป็นฝ่ายที่สนับสนุนรัฐประหารกับฝ่ายต่อต้านเผด็จการทหาร รัฐประหาร 2549 ก็คือจุดจบของการเมืองภาคประชาชน และเป็นวิกฤตของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคยได้รับความนิยมตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา ความเสื่อมศรัทธาต่อการเมืองภาคประชาชน การเมืองแบบอนุรักษ์นิยมของเอ็นจีโอ และการเคลื่อนไหวแบบเครือข่าย ส่งผลให้เกิดกระแสต้านกลับที่ขบวนการต่อต้านรัฐประหารได้หันกลับมาสนับสนุนระบอบรัฐสภา ที่มาจากการเลือกตั้งอีกครั้ง ในขณะที่ฝ่ายที่เคยต่อต้านรัฐและโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ หันกลับไปปกป้องระบอบอำมาตยาธิปไตยและระบอบเผด็จการทหารอย่างแข็งขันจวบจนปัจจุบัน (แก๊งกิจ กิติเรียงลาภและศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ, 2558) ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า การเมืองภาคประชาชนมีความสำคัญในกระบวนการกระจายอำนาจทางการเมือง ที่จะทำให้ประชาชนมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้ หากประชาชนมีการเคลื่อนไหวที่เหมาะสมและสามารถสร้างการเมืองภาคประชาชนได้อย่างเข้มแข็ง

ดังนั้น การสร้างอำนาจทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงเป็นกระบวนการในการต่อสู้ของภาคประชาชนเพื่อให้ได้มา หรือมีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองตนเองอย่างแท้จริงตามหลักการประชาธิปไตย ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะช่วยให้สามารถได้ทราบแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองของประชาชน ที่สามารถนำมาเป็นกรอบเชิงนโยบาย ที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และยังทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการรักษาผลประโยชน์ทางการเมืองของตนเองอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปรากฏการณ์ทางสังคม (social phenomena) ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างมีแบบแผนตามหลักสากล (ชาย โพธิ์สิตา, 2554) ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่การศึกษา ทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม

วัฒนธรรมและการเมือง และสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์และถูกต้อง โดยการศึกษาขบวนการหรือเครือข่ายของการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญและการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยพรรณนา (descriptive) ตามสภาพความเป็นจริงจากการตีความ การให้ความหมาย ในประเด็น ตามวัตถุประสงค์การวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการสรุปข้อมูลที่ได้ จากการสัมภาษณ์ การสังเกต สํารวจ การจดบันทึก การถอดเทปที่ได้นำมาวิเคราะห์ ซึ่งหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วเสร็จในแต่ละวัน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้น มาวิเคราะห์ โดยการตีความ การให้รหัส ให้ความหมาย โดยทำเป็นตาราง แผนผัง การจัดกลุ่ม และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา อย่างตรงไป ตรงมา ตามความเป็นจริง ซึ่งในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (data validity) ผู้วิจัยใช้กระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) โดยมีกระบวนการดังนี้ 1) การตรวจสอบ ข้อมูลแบบสามเส้า ด้านบุคคล (data triangulation) เพื่อต้องการทราบว่า ข้อมูลที่ได้แตกต่างกัน มีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ถ้าข้อมูลที่ได้มีความเหมือนกันแสดงว่า ข้อมูลที่ผู้วิจัย ได้มามีความถูกต้อง โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทั้งในระดับเชิงลึก ซึ่งเป็นการ สัมภาษณ์ระดับปัจเจกบุคคล และข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มาเปรียบเทียบ ในประเด็น เดียวกันว่า ข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกัน หรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร 2) การตรวจสอบแบบ สามเส้าด้านผู้วิจัย (research triangulation) เพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มาเปรียบเทียบกับงานวิจัยของคนอื่น ในประเด็น เดียวกัน เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เหมือนกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร 3) การตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านทฤษฎี (theory triangulation) โดยใช้ทฤษฎีที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มา ทำการพรรณนาตาม ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ การระดมทรัพยากรหรือ ทรัพยากรอำนาจ ภายหลังจากการตรวจสอบข้อมูลทั้งสามด้านแล้ว ถ้าพบว่า ข้อมูลที่ได้มีความ เหมือนกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แสดงว่าข้อมูลได้มีความถูกต้อง หลังจากตรวจสอบความ ถูกต้องแล้วเสร็จ ผู้วิจัยจึงได้เขียนเป็นรายงานนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ภายหลังจากที่ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูล โดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (analytic descriptive) การทำเป็นตาราง (tables) แผนภาพ (diagrams) เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจ และ เห็นภาพได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง รวดเร็วไม่สับสนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าเกิดจากการต่อสู้หรือเรียกร้องของประชาชนจำนวนมากต่อรัฐบาล เพื่อให้ตนเองและกลุ่มมี อำนาจทางการเมืองที่จะสามารถทำตนเองให้ได้รับประโยชน์จากการเมือง หรือการกำหนดนโยบาย ของรัฐบาลได้อย่างถูกต้อง โปร่งใส ทัวถึงและเป็นธรรมตลอดเวลา ซึ่งการที่ภาคประชาชนจะได้มา

ซึ่งอำนาจทางการเมืองที่ถูกต้อง โปร่งใส ทัวถึงและเป็นธรรม ดังกล่าวนั้น จะต้องผ่านการรับรองโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่มอบอำนาจอธิปไตยไว้กับประชาชน ประชาชนสามารถแสดงออกทางการเมืองอย่างเสรี ภายใต้กรอบของกฎหมาย ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย จะมีสิทธิ เสรีภาพในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิ เสรีภาพ ซึ่งหมายถึง หน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย ประชาธิปไตยไม่ได้ หมายถึงสิทธิ เสรีภาพ ที่ไร้ขอบเขต แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย หน้าที่ของประชาชนภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

การเมืองภาคประชาชน จึงหมายรวมถึงอุดมการณ์ กระบวนการ วิธีการ และการกระทำทั้งหลายในวิถีทางหรือแนวทางประชาธิปไตย โดยสันติวิธี ซึ่งประชาชนในฐานะที่เป็นประธานแห่งสิทธิ หรือประธานแห่งอำนาจ สามารถที่จะใช้สิทธิหรืออำนาจดังกล่าว ได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อมในระบบการเมืองการปกครองที่จะทำให้ตนเอง ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล หรือในฐานะกลุ่มชุมชนในระดับต่าง ๆ เข้มแข็งและช่วยตนเองได้ โดยพึ่งพาอำนาจรัฐไม่มากนัก

ดังนั้น แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีการรวมกลุ่มกันจากกลุ่มในชนบทสู่กลุ่มเครือข่ายขนาดใหญ่ที่มีแกนนำกลุ่มตั้งแต่ระดับชาติ ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน ระดับกลุ่มขนาดเล็กกลดหลั่นกันลงไป แต่สุดท้ายแล้วปลายทางคือการรวมกลุ่มกันขนาดใหญ่ การระดมทรัพยากรพบว่า ภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะพิเศษ คือการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ตามชนบทของตนเอง โดยที่ไม่ได้ใช้เงินเป็นหลัก กล่าวคือ “เงิน” ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่มหรือจัดกิจกรรมทางการเมือง พบว่าทุนทางเศรษฐกิจมีความสำคัญน้อย แต่ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญเป็นอย่างมาก และการใช้อุดมการณ์ในการต่อสู้ และอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของคนอีสานคือความยึดถือถิ่น ที่เป็นทุนอย่างหนึ่ง ง่าย ๆ ก็น่าจะยกย่องได้เคยสัมภาษณ์ A 2 (นามสมมติ) แกนนำผู้เคยเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเขากล่าวว่า

“...เวลาที่พวกผมเดินทางเพื่อไปชุมนุม พวกผมระดมทุนค่ารถเอง ส่วนข้าวปลาอาหารต่างคนกะต่างนำไป บ่ว่าสิเป็น ข้าวสาร หน่อไม้ ปลา ร้า ปลาแห้ง ฟืนผักต่าง ๆ กะเก็บเอาจากรั้วจากสวนของเฒ่าของย่าเอาไปรวมกันเฮ็ดอาหารกิน บ่มีเฒ่าสิมาว่าจ้างให้ไปดอก...”

จึงแตกต่างจากแนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ ที่กล่าวว่า องค์กรต้องใช้เวลาเป็นเงินในการเคลื่อนไหว และการจัดองค์กรและขบวนการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ ยังพบว่า ภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดำเนินกิจกรรมกลุ่มจนกล่าวได้ว่าสามารถจัดเป็น “องค์กรและขบวนการเคลื่อนไหว” ได้อย่างมีประสิทธิภาพกล่าวคือ มีการพัฒนาการจากแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ทรัพยากรเป็นเครื่องปรุงสำคัญ ที่สามารถพัฒนาไปสู่องค์กรและขบวนการเคลื่อนไหวอย่างเป็นระบบ ดังที่ ฌรงค์ บุญสวยขวัญ (2552) ได้กล่าวถึง การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนโดยมีเป้าหมายในการยกระดับการเมืองให้เป็นทางเลือก หรือกิจกรรมทางอำนาจ จึงต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ (1) องค์กร (Organization) (2) ความไว้วางใจ (Trust) (3) ผู้นำ (Elite) (4) การเชื่อมโยงเครือข่าย (Networks) (5) การเกณฑ์หรือการระดม (Mobilizing) (6) การสื่อสาร (Communication) และการทำให้เป็นข่าวหรือประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ซึ่งประเด็น

ดังกล่าวเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้เกิด แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นในการสร้างองค์กร และขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น ความเข้มแข็ง พบว่า จะต้องมีการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กร ซึ่งการเมืองภาคประชาชนในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กรจากองค์กรระดับท้องถิ่น เป็นองค์กร ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับประเทศเพื่อแสดงพลังต่อรัฐส่วนกลาง การเชื่อมต่อ ดังกล่าวพบว่ามี การเชื่อมต่อกัน สามระดับ กล่าวคือ (1) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับ ความแข็งแรงอย่างต่ำ พบในระดับการรวมกลุ่มทั่วไปซึ่งมีประชากรจำนวนน้อย (2) ความสัมพันธ์ แบบการเชื่อมต่อในระดับความแข็งแรงอย่างกลาง พบในระดับการรวมตัวกันระดับแกนนำและ ประชาชนในการในการจัดทำกลุ่มกิจกรรมขนาดเล็ก เช่นการเรียกร้องความไม่ชอบธรรมต่อ รัฐส่วนภูมิภาค เป็นต้น (3) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความแข็งแรงอย่างมาก พบในการรวมกลุ่มที่กลายเป็น “องค์กรและการเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ ” ซึ่งภาคประชาชนใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบความสัมพันธ์ทั้งสามมิติดังกล่าว ในส่วนของการเชื่อมต่อระดับแข็งแรงมาก พบว่าเกิดขึ้นในช่วงที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย การรัฐประหาร เป็นต้น เป็นบ่อเกิดของการรวมตัวกันของประชาชนเป็นจำนวนมาก จากหลายภาคส่วนรวมตัวกันเป็น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (SMO) จึงกล่าวได้ว่ากรณีดังกล่าวเกิดเป็น “แบบแผน กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีอำนาจ ในระดับแข็งแรงมาก สรุปได้ว่า กระบวนการทั้งหมดดังกล่าวนำไปสู่รูปแบบการเคลื่อนไหวทาง การเมืองภาคประชาชน กล่าวคือ (1) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหา ที่ไม่ได้รับการเหลียวแล (2) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ (3) การประท้วง อำนาจรัฐและเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน (4) การร่วมมือเชิงวิพากษ์ กับรัฐ หรือความผูกพันในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเปิดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของ ประชาชนอย่างแท้จริง ช่วยให้กระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเข้มแข็งมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวเกี่ยวกับแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในหัวข้อที่ผ่านมาว่า พบว่าเริ่มจากที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ มอบอำนาจอธิปไตยให้กับปวงชนชาวไทย ประชาชนสามารถแสดงออกทางการเมืองอย่างเสรี ภายใต้กรอบของกฎหมาย ประชาชนดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ที่มีกฎหมาย ตามรัฐธรรมนูญ สอดคล้องกับการศึกษาของยุทธการ หัวหาญ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง การเมืองภาค ประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย: ศึกษากรณีสมัชชาคนจน พบว่า สมัชชาคนจนในรูปแบบ การเมืองภาคประชาชนมีบุคคลเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือ ชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งเพียงอย่างเดียว โดยเรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้องเฉพาะกลุ่มและประเด็นสาธารณะ โดยมีเป้าหมายของขบวนการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และ

ประเด็นสาธารณะโดยมีเป้าหมายของขบวนการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และกระบวนการประชาธิปไตยก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยทางตรงมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาประชาธิปไตยทางตรงนี้มีความสำคัญยิ่งต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ที่มุ่งเน้นให้ภาคประชาชนได้ใช้อำนาจของตนโดยตรงต่อรัฐ โดยไม่จำเป็นต้องผ่านผู้แทนของประชาชน ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาไปสู่องค์กรขบวนการที่มีความเข้มแข็งแม้ว่าชุมชนจะถูกมองว่าอ่อนแอแต่เมื่อเกิดการต่อต้านระบอบทักษิณกระแสการเมืองภาคประชาชนกลับมีความเข้มแข็งมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นกระบวนการภาคประชาชนที่สนับสนุนหรือต่อต้านทักษิณก็ตาม ประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองกลายเป็นประเด็นหลักของการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมที่แหลมคมยิ่งกว่าประเด็นอื่น ๆ ภายใต้นโยบายที่น่าสนใจอย่างหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โนริยุกิ ซูซูกิ และศศิประภา จันทะวงศ์ (2555) ได้ศึกษา “พลวัตและการพัฒนาขบวนการประชาสังคมของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยหลังรัฐประหารปี พ.ศ. 2559” จากการศึกษาพบว่า การขยายตัวของเคเบิลทีวีอินเทอร์เน็ต และการเข้าถึงอุปกรณ์การสื่อสารอย่างเช่นมือถือนั้น ทำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่สาธารณะในการแสดงความคิดเห็นรวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถของชาวบ้านในชุมชน ในการรวมกลุ่มรวมถึงการขยายประเด็น การเคลื่อนไหวในประชาชนไปสู่ประเด็นอื่นที่อยู่ภายนอกชุมชน เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในระดับประเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม (2555) ได้ศึกษา “พัฒนาการและการเคลื่อนไหวขบวนการประชาสังคมคนเสื้อแดงในจังหวัดมหาสารคาม” พบว่า เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการและการเคลื่อนไหว จากสมาชิกที่อยู่ในชุมชนบทและสามารถตื่นตัวทางการเมืองและเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่องด้วยสำนึกความรักยุติธรรม และมองเห็นสังคมไม่เป็นธรรม มีกติกาอย่างไม่ถูกต้องต่อคนส่วนใหญ่ ทำให้มองเห็นว่า ในอนาคตสังคมไทยจะต้องมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองจากระบบคิดของคนที่แตกต่างกัน ทั้งชนชั้นและเศรษฐกิจ และความเชื่อหากไม่มีการแก้ไขไปในทิศทางที่ถูกต้อง แนนอนที่สุดวิกฤติทางการเมืองครั้งใหญ่และครั้งใหม่ต้องเกิดขึ้นกับประเทศไทยอย่างแนนอน และสำคัญขบวนการประชาสังคมโดยเฉพาะขบวนการประชาสังคมคนในจังหวัดมหาสารคาม ก็จะเป็นประชาคมหนึ่งที่มีบทบาทต่อการสร้างกิจกรรมทางการเมืองในอนาคตอันเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ได้ดำเนินมาตลอดจนปัจจุบัน นอกจากนั้นกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนยังประกอบด้วยกระบวนการเคลื่อนไหวต่อผู้ของภาคประชาชนเพื่อให้มีอำนาจทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร บุราณรักษ์ (2548) ได้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนเป็นหนึ่งในแนวทางการแสดงบทบาทตามสิทธิพลเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นภาครัฐควรให้ความสำคัญในการเปิดพื้นที่สาธารณะให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนที่จะสัมพันธ์ ประทศสังสรรค์ แทรกซึม ตลอดจนแย่งพื้นที่สาธารณะ ช่างชิงอำนาจ ผลประโยชน์ทรัพยากร อุดมการณ์ ตลอดจนทางเลือกของการพัฒนากับหน่วยทางสังคมภาคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือภาคทุน ผลการศึกษาชิ้นนี้เป็นประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปที่สนใจ ใฝ่เรียนรู้ทางการเมืองภาคประชาชน และอาจนำไปสู่การขยายขอบเขตการแสวงหาเครื่องมือสู่การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยให้เป็นอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป เช่นเดียวกับงานวิจัยของ มัทนา โกสุมภ์ (2549) ได้ศึกษา

กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชนในกรณีสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคีฮักเชียงใหม่เป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการพยายามนำเสนอรูปแบบการพัฒนาที่พึงปรารถนาของภาคประชาชนแบบองค์รวม การเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคีฮักเชียงใหม่ไม่ได้เป็นแค่การต่อสู้เพื่อตรวจสอบประเด็นโครงการสวนสัตว์กลางคืนเท่านั้น แต่เป็นการเติบโตของการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชน นอกจากนั้นการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่จำเป็นต้องมีการระดมทรัพยากรที่สำคัญ ในการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรวิทย์ โรจนพล และจุมพล หนิมพานิช (2556) พบว่า 1) การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) กลยุทธ์หลักที่ใช้ในการระดมทรัพยากร 2 ลำดับแรก คือ กลยุทธ์ด้านเป้าหมาย โดยเป้าหมายที่ขบวนการกำหนดไว้ทำให้คนเห็นว่ามีโอกาสสำเร็จมากเพียงพอ และกลยุทธ์ที่ทำให้คนเห็นถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดร่วมกันของกลุ่มหรือของขบวนการ 3) การใช้โอกาสทางการเมืองเชิงโครงสร้างเพื่อช่วยให้นักการเมืองและสังคมตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยขบวนการเคลื่อนไหวไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักต่อความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของรัฐบาล ในขณะที่และ 4) การใช้เครื่องมือในการต่อสู้โดยการสร้างวาทกรรมเพื่อจูงใจให้คนเข้าร่วมขบวนการยังอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากแกนนำยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ต่อสิ่งที่เรียกว่าวาทกรรมในฐานะเครื่องมือที่ใช้ในการจูงใจคนให้มาเข้าร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหว

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาการเมืองภาคประชาชนโดยมีเป้าหมายในการยกระดับการเมืองให้เป็นทางเลือก หรือกิจกรรมทางอำนาจ ที่เป็นแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ (1) องค์กร (Organization) (2) ความไว้วางใจ (Trust) (3) ผู้นำ (Elite) (4) การเชื่อมโยงเครือข่าย (Networks) (5) การเกณฑ์หรือการระดม (Mobilizing) (6) การสื่อสาร (Communication) และการทำให้เป็นข่าวหรือประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ซึ่งประเด็นดังกล่าว เป็นปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นในการสร้างองค์กรและขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดความเข้มแข็ง พบว่า จะต้องมีการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กร ซึ่งการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีการเชื่อมต่อกันระหว่างองค์กรจากองค์กรระดับท้องถิ่น เป็นองค์กรระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ เพื่อแสดงพลังต่อรัฐส่วนกลาง การเชื่อมต่อดังกล่าวพบว่ามี การเชื่อมต่อกัน สามระดับ กล่าวคือ (1) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความเข้มแข็งอย่างต่ำ พบในระดับการรวมกลุ่มทั่วซึ่งมีประชากรจำนวนน้อย (2) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความเข้มแข็งอย่างกลาง พบในระดับการรวมตัวกันระดับแกนนำและประชาชนในการในการจัดทำกลุ่มกิจกรรมขนาดเล็ก เช่นการเรียกร้องความไม่ชอบธรรมต่อรัฐส่วนภูมิภาค เป็นต้น (3) ความสัมพันธ์แบบการเชื่อมต่อในระดับความเข้มแข็งอย่างมาก พบในการรวมกลุ่มกันที่กลายเป็น “องค์กรขบวนการ” ซึ่งภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบความสัมพันธ์ทั้งสามมิติดังกล่าว ในส่วนของการเชื่อมต่อระดับเข้มแข็งมาก พบว่าเกิดขึ้นในช่วงที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หรือการที่

ถูกการรัฐประหาร เป็นต้น เป็นบ่อเกิดของการรวมตัวกันของประชาชนเป็นจำนวนมากจากหลายภาคส่วนรวมตัวกันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (SMO) จึงกล่าวได้ว่ากรณีดังกล่าวเกิดเป็น “แบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีอำนาจในระดับแข็งแรงมาก สรุปได้ว่า กระบวนการทั้งหมดดังกล่าวนำไปสู่รูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กล่าวคือ (1) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล (2) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ (3) การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน (4) การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ หรือความผูกพันในเชิงสร้างสรรค์เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจมาเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน กล่าวคือ 1) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 2) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคอื่น ๆ เพื่อให้เห็นความแตกต่าง จากกลุ่มอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาบริบทของพื้นที่เพื่อนำไปพัฒนาเขตพื้นที่ต่าง ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการศึกษาแบบแผนกระบวนการสร้างอำนาจทางการเมืองภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในส่วนของการระดมทรัพยากร ซึ่งในงานวิจัยแสดงให้เห็นว่าในการจัดตั้งไปสู่องค์กรขบวนการนั้น เงิน ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาไปสู่องค์กรขบวนการ แต่จากการศึกษาพบว่าภาคประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่ได้ใช้เงินเป็นหลักในการเคลื่อนไหวองค์กรหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมากนัก จึงมีความพิเศษและโต้แย้งแนวคิดดังกล่าว จึงควรนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ ในวงวิชาการที่กว้างขวางมากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐควรมีแนวทางส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพกับประชาชนในการพึ่งพาตนเองมากขึ้นโดยส่งเสริมให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็งเพื่อพัฒนาควบคู่กันไปกับการพัฒนาแนวนโยบายด้านอื่นของรัฐต่อไป

บรรณานุกรม

- แก่งกิจ กิติเรียงลาภและศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ. (2558). *บทบรรณาธิการ: การเมือง-การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม 2475*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- เกษียร เตชะพีระ. (2554). การเมืองภาคประชาชน ในงานวิจัยของเสกสรรค์. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 12(2), มกราคม - มิถุนายน 2554.
- ชาย โปธิสิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาฯ.
- จักษ์ พันธุ์ชูเพชร. (2549). *การเมืองการปกครองไทย: จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่และนัยยะเชิงทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง*. โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัยณรงค์ เครือนวน. (2559). การเคลื่อนไหวสังคมของเครือข่ายขบวนการที่ดินและที่อยู่อาศัยตำบลคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว. *วารสารร่วมพฤษภา มหาวิทยาลัยเกริก*, 34(1), มกราคม - เมษายน.
- ธเนศ อภรณ์สุวรรณ. (2553). *การปฏิวัติของไพร่ (ฟ้าซ้ำแผ่นดิน)* ใน Red Why: แต่งทำไม. ภาควิชา ไตรสุริยธรรมา (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: โอเพนบุ๊กส์.
- โนริยุกิ ชูซูกิ และศศิประภา จันทะวงศ์. (2555). *พลวัตและการพัฒนา ขบวนการประชาสังคมของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยหลังรัฐประหารปี พ.ศ. 2559*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (ม.ป.ป.). *แนวคิดว่าด้วยการอธิบายการเมืองของชาวนา: จาก “เศรษฐกิจ” ถึงข้อถกเถียงร่วมสมัย*. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง*, 1(1).
- พิภพ ธงไชย. (2546). *ศตวรรษแห่งความหวัง ขบวนการประชาชนในศตวรรษใหม่กับทางออกจากโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร.
- มัทนา โกสมุภ. (2549). *กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชนในกรณีสวนสัตว์กลางคืนเชียงใหม่*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุทธการ หัวหาญ. (2552). *การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย: ศึกษากรณีสมัชชาคนจน*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิทยา ชินบุตร. (2559). การเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชนสู่การจัดตั้งพรรคการเมือง. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 2(3), กันยายน-ธันวาคม.
- วรรณศักดิ์พีจิตร บุญเสริม. (2555). *พัฒนาการและการเคลื่อนไหวขบวนการประชาสังคมคนเสื้อแดงในจังหวัดมหาสารคาม*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วรวัลย์ ไรจน์พล และ จุมพล หนีมพานิช. (2556). *สิทธิชุมชนในการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่า และน้ำที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วง 2531-2553*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- วิเชียร บุราณรักษ์. (2548). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี: กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี*. (ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2549). *การเมืองการปกครองไทย: พ.ศ.1762 -2500*. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สายัญ จิตตา. (2553). *กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาชนของเทศบาลตำบลสมอทอด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์*. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. (2547). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- สุวิดา ธรรมมณีวงศ์. (2543). *การเคลื่อนไหวทางสังคม. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 2, ธันวาคม 2543-พฤษภาคม 2544.
- สุธี ประวัตินิ. (2526). *บทเสนอว่าด้วยการปฏิวัติยังไม่สิ้น ในคลื่นแห่งทศวรรษ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอ็ดมันเพรส โปตักส์.
- เอกพลณัฐ ญัฐพัชรัตน์. (2558). *การเมืองเสื้อสีกับการศึกษาขบวนการโต้กลับตามจารีตการศึกษา ขบวนการทางสังคมและการเมือง. วารสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 27(1), 85-128.